

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
СМОЛЕНСЬКОЇ Світлани Олексіївни

«АРХІТЕКТУРА АВАНГАРДНОГО МОДЕРНІЗМУ В УКРАЇНІ: ГЕНЕЗА ТА СПАДЩИНА»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора архітектури
за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток
архітектури

Дослідження С.О. Смоленської присвячене авангардному модернізму 1920–30-х років, який започаткував принципово інший новаторський підхід до практики проектування і будівництва і нові принципи і архітектурні форми в архітектурі і містобудуванні. Як вірно зазначила авторка, авангардний модернізм дійсно був невід'ємною складовою світового процесу індустріалізації та урбанізації.

Варто зазначити важливе значення так званого «радянського конструктивізму» або «радянського авангарду» в світі, про що свідчить велика кількість закордонних наукових досліджень і публікацій. Пояснення полягає в тому, що радянський авангард виявився зрозумілим для тих країн, в яких відбувались подібні явища, оскільки розвиток цього напрямку в Радянському Союзі відбувався в руслі європейського модернізму як новаторського пост-індустріального стилю.

Так клалося, що широкий загал більше обізнаний з архітектурною спадщиною модернізму-авангарду в Росії, в основному в Москві і Санкт-Петербурзі, тоді як про аналогічні об'єкти в Україні поза її межами відомо значно менше. Це спричинило поширення хибної думки про тотожність термінів «радянський авангард» - це «російський авангард». Хибність цієї думки полягає в недооцінці ролі промислово розвиненої в ті роки України, де були втілені видатні задуми архітекторів авангардистів.

Як вірно підмічає авторка, відсутність цілеспрямованої політики з популяризації спадщини авангарду в Україні поза її межами призвела до причислення в іноземних і російських виданнях до «російського авангарду» об'єктів на теренах України. Саме тому постало питання про систематизацію спадщини авангарду в Україні з метою її всебічного аналізу, виявлення специфіки і популяризації як в Україні, так і за її межами.

Складність дослідження полягає в тому, що після років сталінських репресій, Другої світової війни, подальших радянських років багато унікальних матеріалів було свідомо знищено або загинуло внаслідок військових дій. Фактично до 1960-тих років прогресивні ідеї авангардистів, які часто є актуальними і для умов сьогодення, так само як і оригінальні проекти, були забуті. Стався парадокс: іноземні архітектори Міс ван дер Рое, модерністи, деконструктивісти надихалися спадщиною радянського авангарду, а у нас ця унікальна спадщина довго була забутою, та й зараз її ідеї не надихають сучасних вітчизняних архітекторів, які беруть за взірць кращі проекти архітекторів розвинених країн Європи і США.

З огляду на велику кількість об'єктів модернізму в Україні і наявність тих архівних джерел, що збереглися, дослідження цього явища в Україні і популяризація його в світі є **необхідним і актуальним**. Це пов'язано з проблемами збереження і реставрації таких пам'яток, необхідністю долучення вітчизняних дослідників модернізму до світових програм в галузі збереження, охорони і популяризації спадщини авангарду у світі, що також **важливо**.

Актуальною є поставлена авторкою задача дослідження авангардного періоду модернізму в архітектурі України 1920–початку 1930-х рр. в його цілісності та у контексті розвитку європейської архітектури. Об'єктивна оцінка і визнання явища українського модернізму-авангарду можлива лише за умови системної оцінки явища на різних ієрархічних рівнях – від укрупненого містобудівного до об'єктного та поелементного. Такий підхід до системного розгляду стилю дозволяє простежити, в чому полягало новаторство авангарду і вказати на його основну відмінність від попереднього йому стилю модерн, який на теренах України в багатьох містах проявився насамперед як фасадний стиль, зрідка – в інтер'єрах, і лише в деяких містах, таких, наприклад, як Львів, Харків, частково Київ модерн проявився в ансамблевій забудові цілих вулиць в вирішенні великих житлових комплексів.

Поставлена задача вимагала від автора вирішення складної задачі опрацювання величезної архівної та іконографічної бази з метою систематизації спадщини українського авангарду і виявлення специфічних рис найбільш значущих об'єктів.

Оскільки дисертація досліджує проблему, яка мало висвітлена і в вітчизняних, і в закордонних наукових джерелах, наукова **новизна та практична цінність роботи не викликає сумніву**.

Представлене на розгляд дисертаційне дослідження на тему **«АРХІТЕКТУРА АВАНГАРДНОГО МОДЕРНІЗМУ В УКРАЇНІ: ГЕНЕЗА ТА СПАДЩИНА»** складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 299 сторінок тексту, 83 ілюстративних сторінок з рисунками, 62 сторінок списку використаних джерел з 711 найменувань, 2 сторінок додатків.

У вступі розкрито і обґрунтовано актуальність теми, ступінь дослідження проблеми, визначені мета, задачі, вибрані методи дослідження, сформульована наукова новизна дисертації та її практичне значення, приведені результати впровадження і інформація про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «Аналіз наукових досліджень, присвячених авангардній архітектурі 1920-1930-х рр. в Україні (історіографія)» автор наводить систематизацію праць вітчизняних і закордонних науковців, які займалися цією темою, аналізуючи коло досліджених і малодосліджених питань, що дає можливість зробити висновок про фрагментарність свідчень російських науковців, які стосуються України. Про ознайомлення дисертанта з науковими працями вітчизняних науковців – причому не тільки тих, які

досліджували авангард, а й тих, що досліджували попередній йому модерн і український національний романтизм-український модерн свідчить розгалужена джерельна база. Такий комплексний підхід до аналізу спадщини авангарду дозволив об'єктивно визначити його місце в загально стильовому розвитку початку ХХ століття на теренах України.

На основі всебічного аналізу праць попередників С.О. Смоленська доходить висновку про те, що український авангард не розглядався як комплексне явище з проявом на різних ієрархічних рівнях.

У другому розділі **«Термінологічний апарат, методика та джерела дослідження, формування гіпотези»** викладено та обґрунтовано методологічні засади наукового дослідження, сформовано термінологічний апарат та фундаментальну дослідницьку гіпотезу, обґрунтовано вибір територіальних та хронологічних меж дослідження, джерел дослідження. В цьому розділі наводиться обґрунтування введеного автором в роботі терміну «авангардний Модернізм» в якості основоположного в роботі. Як вважає автор, ведення його в науковий обіг української історії та теорії архітектури обумовлено, по-перше, необхідністю застосування узгодженого термінологічного апарату для розгляду українського архітектурного авангарду в контексті європейського міжвоєнного Модернізму; по-друге, – істотними розбіжностями в змістовному і хронологічному трактуваннях поняття «Модернізм» в останні десятиліття у зарубіжних і українських авторів.

В роботі підкреслюється особливе значення цього стильового напрямку для України і необхідність уточнення «авангардний» для уточнення та звуження змістових меж терміну, його хронологічних та змістових рамок при можливості збереження широких трактувань терміну, оскільки в багатьох наукових джерелах снує неоднозначне трактування терміну «Модернізм», до якого часто відносять різні напрями – від функціоналізму до історизму.

Важливою складовою цього розділу, присвяченого методиці та термінології, є визначення ряду переваг при введенні в науковий обіг терміну «авангардний Модернізм», оскільки це допомагає зняти протиріччя в трактуваннях терміну «Модернізм» останніх десятиліть, крім цього, тоді можливо розподілити кілька його стадій: початкову (авангардну) стадію – «героїчний період» 1910–1930-х рр.; передбачає стилістичне екстрагування, засноване на принципах, прогресивних для свого часу, пов'язаних з авангардною логікою протиставлення старого новому щодо конструкції, форми, типологічних характеристик архітектурних об'єктів, а також містобудівних перетворень; не входить в протиріччя з уже вживаним в науковій літературі термінологічним апаратом, є синонімом таких загальноприйнятих понять як «міжвоєнний Модернізм», «інтернаціональний стиль», «сучасний рух», «конструктивізм» та ін. З іншого боку, застосування терміну «авангардний модернізм» дозволяє здійснити розгляд Модернізму 1910–30-х рр. як загальноєвропейського і світового явища, оскільки передбачає включення стилістичних напрямків з подібними характеристиками в архітектурі різних країн.

В цьому розділі авторка аналізує природу Другої цивілізаційної хвилі і формулює власну гіпотезу (історико-теоретичні підстави авангардного Модернізму), яка декларує такі положення: а) авангардний Модернізм в архітектурі повністю відповідав епосі індустріалізації, її особливостям і закономірностям, базувався на встановленні в архітектурі та містобудуванні її нових принципів. Він був не просто новим стилем, а рухом; б) авангардний Модернізм в Україні 1920–початку 1930-х рр. стоїть у ряді найбільш передових явищ в архітектурі тогочасної Європи як хронологічно, так і за своєю суттю, бо основні ознаки Другої хвилі знайшли своє яскраве вираження вже на початковому етапі його розвитку; в) цінність спадщини українського архітектурного авангарду полягає в тому, що вона є проявом одного з найбільш переломних моментів історії як України, так і Європи – переходу від однієї цивілізаційної ери (в суспільстві та в архітектурі зокрема) до іншої та маючи не спорадичний характер (як це відбувалося в європейських країнах), а керованого владою (М. Скрипник), широкого культурного руху зі створення архітектури й урбаністики нового взірця.

Авторка підкріплює положення прикладами відповідних об'єктів, які розподіляє на три групи:

1. Оригінальні архітектурно-містобудівні, дизайнерські і художні об'єкти, що збереглися до наших днів в автентичному чи спотвореному вигляді.
2. Іконографічні матеріали про об'єкти (їх візуальні фіксації);
3. Документальні фіксації.

Методика дослідження включала проведення змістового і порівняльного аналізу зібраного і опрацьованого текстового та іконографічного матеріалу (в т.ч. містобудівний, стилістичний, архітектурно-композиційний); його класифікацію і систематизацію (періодизацію, типологізацію тощо); узагальнення (виявлення принципів, прийомів та ін.). В роботі були передбачені кілька стадій, починаючи зі збору і вивчення матеріалу, натурних обстежень сучасного стану архітектурно-містобудівних об'єктів, що проводилися протягом 2007–2016 рр. до застосування сучасних графічних і комп'ютерних методів для відновлення архівних джерел і поєднання різних зображень одного і того ж об'єкта з метою підтвердження його ідентичності та встановлення реальних розмірів чи виявлення інших його особливостей; відтворити первинні плани за пізнішими кресленнями. Дослідження включало практику опитування спеціалістів і жителів щодо часу зведення та сучасного стану об'єкта.

В якості джерельної бази застосовувались документи 1920–30-х рр.: проектні матеріали включно з пояснювальними записками до них, різноманітні друковані джерела та рукописні тексти, матеріали художніх та архітектурних музеїв Берліну, Відня, Амстердаму, Ейндховена, архівні документи з УДАМЛМУ (Київ), ЦДНТАУ (Харків), ДА Харківської області, Bauhaus-Archiv (Берлін), ДМА ім. О.В. Щусєва (Москва), з фондів НЗ «Софія Київська» та архівів окремих установ та осіб.

У третьому розділі «Становлення авангардної архітектури в Україні в контексті західноєвропейських тенденцій: підґрунтя, передумови та

вигоки» автор розглядає архітектуру України в контексті загального розвитку європейського Модернізму, який аналізується на прикладі найбільш «модерністських» країн. В цьому розділі досліджено зовнішні і внутрішні соціально-економічні чинники, які зумовили зародження і розвиток Модернізму в Україні, дається характеристика стану культурного життя, професійної освіти, розвитку нових технологій в будівельній сфері республіки.

Звертаючи увагу на безпосередній зв'язок авангардного Модернізму і індустріалізації, автор підкреслює: в тих країнах, де відбулися глобальні соціально-політичні зміни (СРСР, Німеччина, Чехословаччина), авангардний Модернізм розвивався більш інтенсивно, оскільки ці соціально-політичні зміни викликали появу нових соціальних замовлень і відповідно потребу проектних прототипів в глобальних масштабах кварталу, району, міста. Дослідження проектно-будівельної практики досліджуваного періоду довело: чим радикальнішими були соціальні перетворення в суспільстві, тим більш масштабними були просторові проекти (в якості прикладів наведено робочі райони Берліна).

В третьому розділі на прикладі Львова розглядаються деякі тенденції розвитку архітектури західних областей України (які були під протекторатом інших держав), що мали спільні риси з тенденціями на радянському сході. Зазначено взаємовплив світового та українського архітектурного авангарду за сприяння вільного доступу архітекторів до закордонної професійної періодики, за умов широкого висвітлення у всесоюзній і республіканській пресі зарубіжних досягнень в архітектурно-будівельній, містобудівній сферах, в галузі живопису, графіки, скульптури, дизайну і численні публікації про радянський архітектурно-мистецький авангард в іноземних виданнях. Поглибленню зв'язків сприяла участь іноземних авторів в міжнародних архітектурних конкурсах в Україні (Театр масового музичного дійства, пам'ятник Т. Шевченку у Харкові та ін.), а вітчизняних проектантів – у конкурсах за кордоном, а також участь передових закордонних архітекторів та інженерів у проектуванні та реалізації проектів на території України та СРСР, практика відрядження до Європи наших фахівців з метою навчання та ознайомлення з передовим досвідом в архітектурно-будівельній сфері; відвідування іноземними фахівцями України для обміну досвідом, викладання, ознайомлення з вітчизняними досягненнями.

На тлі швидкого розвитку архітектурно-будівельної галузі відбувається прискорена поява україномовних видань, творчих угруповань літераторів різноманітного спрямування, асоціацій та об'єднань митців, причому основна роль в виведенні культури і мистецтва України на світовий рівень належала архітектурі і містобудуванню.

Виділено три основні українські архітектурні школи, які зіграли провідну роль в розвитку авангардного Модернізму: Київську, Харківську, Одеську, характерні риси яких полягали в розробці нових, передових методів викладання; застосуванні індивідуального педагогічного підходу, впливі особистості майстра-педагога на процес професійної освіти; підбір тематики архітектурних проектів (вибиралися актуальні, нові для архітектури теми та

об'єкти); участі у конкурсах і виставках; і, відповідно, високому професійному рівні випускників. Виділено основні етапи розвитку будівельної галузі досліджуваного періоду.

У четвертому розділі «**Архітектура та містобудування України 1920–початку 1930-х рр. в їх типологічному та соціально-функціональному виразі**» автор досліджує процес розвитку містобудівної сфери, промислової, житлової та громадської архітектури і на прикладах найпоширеніших типів будівель аргументує, що їх розвиток йшов у відповідності з принципами індустріальної ери. В цьому розділі розкрито специфіку формування функціональних, конструктивних, стилістичних особливостей і проектних прийомів їх створення. Особливу увагу приділено українській містобудівній школі доби авангардного Модернізму. Зроблено висновок про те, що розвиток містобудування в 1920–30-і рр. йшов за чотирма основними напрямками: будівництво робітничих селищ, районне планування, створення нових соцміст і реконструкція існуючих міст і зазначено, що одними з перших містобудівних пошуків у важкі роки відновлювального періоду стали робітничі селища малоповерхової забудови з різними системами планування: прямокутною, радіально-кільцевою, змішаною, вільною.

Авторка зазначає, що в той час принципово новими для українського містобудування були питання розміщення мережі обслуговування, організації житла, однак протягом кількох років архітекторам вдалося розробити принципи та планувальні прийоми, які залишалися актуальними довгі роки. Специфіка системи планування полягала в тому, що її елементи були ієрархізовані і на кожному рівні передбачалося обслуговування побутових потреб населення. Важливою тезою є те, що саме в 1920-ті рр. було впроваджено і розповсюджено методіку багатостадійного процесу містобудівного проектування, і в Україні вже до 1931 р. утвердилась двофазова послідовність планування міст. Зазначено, що реконструкція існуючих міст була тісно пов'язана з розвитком і специфікою промисловості, оскільки промислова архітектура була пріоритетним напрямком розвитку архітектури України у 1920–30-ті роки і саме промислова архітектура стала творчою і науковою лабораторією Модернізму, де пройшли свою першу апробацію сучасні матеріали та конструкції, що породили новаторські архітектурні форми.

Творчі експерименти з новаторськими формами, матеріалами та конструкціями диктувались принципово новими вимогами до промислових споруд різного призначення і помітним розширенням їх типологічного розмаїття. Поступово складалася нова специфічна мова індустріальної архітектури, а активну участь в проектуванні промислових споруд приймали як визнані майстри, так і талановита молодь.

Крім промислової архітектури, у центрі архітектурної проблематики авангардного Модернізму в Україні було масове житло, про що свідчать обсяги житлового будівництва тих років.

Авторка робить висновок про те, що для архітектури громадських будівель 1920–початку 1930-х рр. було характерним значне розширення типології, орієнтація на типові проектування, використання сучасних

будівельних технологій, звернення до модерністської естетики, особливо виділяючи поширення типів клубних будівель. Зокрема, в роботі виділено такі етапи клубного будівництва:

Перший етап - перша половина 1920-х рр.

Другий етап - 1927–1931/1932 рр.

Паралельно автор аналізує тогочасні освітні будівлі, лікувальні заклади (лікарні та санаторії), спортивні будівлі, після чого переходить до аналізу стану конкурсної справи 1920-х-1930-х років і досліджує творчі персоналії.

У п'ятому розділі «Спадщина авангардного Модернізму та її збереження» автор розглядає стан архітектурно-містобудівної спадщини 1920–30-х рр. в Україні, обґрунтовує критерії її цінності, аналізує етапи втрати автентичності модерністськими об'єктами, починаючи з 1933 р. і досьогодні. В цьому розділі накреслено завдання та методи збереження пам'яток Модернізму, шляхи використання закордонного досвіду їх реставрації та консервації. Як встановила авторка, ретельний об'єктивний аналіз реєстру Нерухомих пам'яток національного значення (по кожній з 27 областей України зі списку та міст Києва і Севастополя) по кожному з 8 видів об'єктів культурної спадщини (за даними Міністерства культури України на початок 2016 р.) свідчить про неувагу до спадщини ХХ ст. і зокрема до авангардного Модернізму. В роботі проаналізовано процеси втрати автентичності об'єктами Модернізму в Україні. Вивчення та аналіз характеру трансформацій, що їх зазнали об'єкти, важливі як з історичної, так і з реставраційної точок зору, дозволили виділити такі основні етапи трансформацій автентичного вигляду пам'яток авангардного Модернізму:

Етап I (1932/33–1941): офіційна заборона Модернізму і насильницька зміна стилю – затвердження «соціалістичного реалізму»;

Етап II (1941–1944): руйнування будівель і містобудівних комплексів під час Другої світової війни;

Етап III (1945–1950-ті): післявоєнна реконструкція зруйнованих об'єктів Модернізму часто полягала у трансформації їх вигляду в стилі «соцреалізму»;

Етап IV (1960–1980-ті): нефахові реконструкції і ремонти часто супроводжується зміною функцій та значною втратою автентичності зовнішнього вигляду та інтер'єрів;

Етап V (1990–2010-ті): перепланування будівель, добудова і прибудова нових частин у невідповідному стилі, використання неправдивих деталей, матеріалів в опорядженні інтер'єрів і екстер'єрів, зміна перших поверхів для потреб офісів і магазинів, спотворення балконів і віконних рам; занедбаність окремих об'єктів, їх руйнування з метою здешевлення приватизації та для зведення нових будівель.

В роботі розглядається міжнародна законодавча та пам'яткоохоронна база збереження спадщини модернізму, проведено аналіз багаторічного міжнародного досвіду по збереженню об'єктів ХХ ст. задля можливого застосування його в умовах України.

Як зазначає авторка, аналіз позитивного досвіду збереження спадщини Модернізму в зарубіжних країнах дозволив виділити декілька положень, які

можуть бути складовими успіху, серед яких виділяє підвищення статусу територій, що охороняються, шляхом активної пропаганди: публікації статей в пресі з інформацією про об'єкти спадщини, як особливо цінні досягнення в області архітектури, містобудування, міського та ландшафтного дизайну; проведення виставок, присвячених спадщині Модернізму; залучення жителів до справи її захисту.

У роботі виділені найзначніші об'єкти авангардного Модернізму в Україні, які, на думку авторки, можуть претендувати на внесення до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Представлена експозиція і текстова частина свідчать про величезну кількість опрацьованого матеріалу і обізнаністю автора з предметом дослідження. Робота безумовно є важливим науковим явищем, сприятиме уявленню про значущість українського авангардного Модернізму в Україні і в світі і в разі видання у вигляді монографії буде цікавою широкому колу фахівців як в Україні, так і за кордоном.

Разом з тим, хочеться висловити певні зауваження в якості побажань для продовження дослідження і подальшого його видання у вигляді монографії. Слід зазначити, що ці зауваження майже завжди виникають в тому випадку, коли автор професійно володіє темою, обізнаний з матеріалом, зібрав і проаналізував величезну кількість інформації по значній кількості пам'яток в різних країнах світу. Основні зауваження стосуються візуального ряду.

1. Хотілося б більш широко висвітлити питання термінології, пояснивши правомірність (чи некоректність) термінів авангард, конструктивізм чи модернізм, оскільки термін авангардний Модернізм може викликати дискусію (так само як, наприклад, термін «український архітектурний модерн»). Втім, цей термін може вживатись як започаткований авторський термін.

2. Варто було б переструктурувати експозицію відповідно до ієрархічних рівнів: простежити новаторство модернізму спочатку на рівні професійної освіти, потім конкурсного проектування і архітектурно-проектної практики – на рівні агломерації, міста, району, кварталу, площі та вулиці, окремого об'єкту (окремо – промислові, громадські різного призначення, житлові, інженерні споруди – по основних центрах) з виявленням новаторства на кожному рівні, тим більше що такі таблиці в дисертації є, однак вони стоять в іншому порядку. Важко сприймаються ілюстрації, де зображені поряд показники різних ієрархічних рівнів: фрагмент забудови, фасад, план, перспективне фото тощо. Також слід простежити, аби розгляд проявів йшов від укрупненого рівня до більш дрібного. Багато уваги в експозиції 3 розділу приділено іноземному авангарду (стор. 169-180), можливо, частину таблиць можна було б винести в окремий том додатків.

3. Бажано було б відобразити графік поширення модернізму в окремих країнах Європи, в містах Росії і в Україні з метою порівняти періоди виникнення, розквіту та занепаду показати, з чого модернізм виник і в що трансформувався (або зник). Варто було б поглибити дослідження співвідношення інтернаціонального і регіонального в модернізмі України в порівнянні з іншими країнами і в межах основних центрів модернізму в

Україні. Слід було б доповнити експозицію узагальнюючою таблицею, де показати основні центри модернізму в Європі та в Росії з притаманними кожному центру ознаками і основні центри модернізму в Україні – також з притаманними їм ознаками. Варто було б доповнити експозицію таблицею, де показати основні типи композиції фасадів попередніх модернізму стилів класицизм-ампір, історизм, модерн і в наступному сталінському ампірі, аби довести, що в модернізмі, на відміну від інших стилів, композиція фасаду визначалась функцією.

4. В якості візуального ряду до загальних висновків варто було б дати три таблиці: таблицю по визначальним ознакам модернізму в Україні як стилю, заснованому на принципово нових засадах, другу таблицю з періодизацією будівництва об'єктів різного функціонального призначення, третю – з зображенням на мапі України фасадів «знакових» об'єктів модернізму в основних центрах і показу напрямів впливу з боку інших країн та об'єктів-аналогів поза межами України.

5. Зауваження до тексту полягають в тому, що частину інформації варто було б перенести в додатки – наприклад, тексти, які детально описують літературно-мистецькі течії чи аналогічні явища в країнах Європи, оскільки це б сконцентрувало увагу саме на явищі модернізму в архітектурі України, як це заявлено в назві роботи. Крім цього, сам жанр докторської дисертації передбачає більш лаконічне сконцентроване викладення тексту, а деякі висновки є дещо розгалуженими (висновки до розділу 1 – стор.37-39, висновки до розділу 2 – стор.73-74) і нерівнозначними по розміру, можливо, слід було б скоротити їх кількість і викласти лаконічніше. Не слід було так детально наводити в основній частині згадки про авангардні об'єкти зарубіжних країн і їх характеристики (враховуючи величезний обсяг зібраного авторкою матеріалу), а слід було винести цю інформацію в другий том – додатки, так само як і деякі таблиці (наприклад, таблиця розходу матеріалу на стор. 156 та таблиця характеристик крупноблочного будівництва на стор.158). Досить важко сприймається в тексті велика кількість порядкових номерів пунктів і підпунктів, які ідуть підряд (наприклад, стор. 70-73).

Однак ці зауваження можуть сприйматись як поради для подальшого дослідження і не знижують загальної цінності роботи.

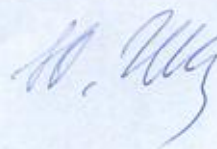
Підбиваючи підсумки розгляду дисертації, треба відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням та відображають основні результати дисертаційного дослідження.

Зауважимо, що дисертація Смоленської С.О. є завершеною науковою працею, а авторка представляє собою сформованого науковця, який володіє темою дослідження, здатен професійно і на високому рівні вирішувати науково-прикладні задачі. Про високий фаховий рівень авторки свідчить велика кількість опрацьованих вітчизняних і закордонних джерел і велика кількість наукових публікацій в Україні і за кордоном.

Автореферат відповідає змісту дисертації і розкриває її основні положення. Тема представленої роботи та її зміст відповідають вимогам ДАК, що пред'являються до такого роду робіт.

Враховуючи висловлене, вважаю, що дисертація «Архітектура авангардного модернізму в Україні: генеза та спадщина» відповідає всім вимогам ДАК України, які висуваються до докторських дисертацій, заслуговує високу оцінку, а її автор **Смоленська Світлана Олексіївна** заслуговує присудження наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури».

Доктор архітектури,
професор кафедри основ архітектури
і архітектурного проектування
Київського національного університету
будівництва і архітектури

Ю.В.Івашко

Підпис Ю.В. Івашко
Засвідчено
Секретар Вченої ради
КНУБА

О.С.Петрученко